ئاداب و ڕەوشتی ڕۆژوو

هەرکەس بەڕۆژوو بێت موستەحەببە پەیڕەوی ئەم دەستورانەی خوارەوە بکات:

١- پارشێوکردن:

موسڵمانان هەموو کۆن لەسەر ئەوەی کە پارشێوکردن موستەحەببە، وە هەر کەسیش نەیکات تاوانبار نابێت، لە ئەنەسەوە خوا لێی ڕازی بێت هاتووە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (تَسَحَّرُوا فَإنَّ فِي السُّحُورِ بَرَكَة) واتە: پارشێو بکەن چونکە لە پارشێوکردندا بەرەکەت هەیە. (رواه البخاري ومسلم).

لە میقدامی کوڕی مەعدی کەریبەوە هاتووە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (عَلَيكُم بِهَذَا السُّحُورِ، فَإنَّهُ هُوَ الغِذَاءُ المُبَارَكُ). واتە: پارشێوبکەن چونکە خواردنی پارشێو خواردنێکی موبارەکە. (رواه النسائي بسند جيد).

وە هۆی پیرۆزییەکەشی ئەوەیە ڕۆژووان بەهێز ئەکات وگورج وگۆڵی ئەکات و ڕۆژووەکەی لەسەر ئاسان ئەکات.

پارشێو کردن بە چی بەجێ دێت:

پارشێو کردن بە خواردنێکی زۆر یا کەم بە جێ دێت، ئەگەر قومێك ئاویش بێ. لە ئەبوسەعیدی خودرییەوە ﷺ هاتووە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (السُّحُورُ بَرَكَةٌ، فَلا تَدعُوهُ وَلَو أن يَجرعَ أحَدُكُم جَرعَةَ مَاءٍ فإنَّ اللهَ وَمَلائِكَتَهُ يُصَلُّونَ على المُتَسَحِّرِينَ) (رواه أحمد). واتە: خواردنی پارشێو بەرەکەتە، واز لە پارشێوکردن مەهێنن، ئەگەر یەکێك لە ئێوە بە قومێك ئاویش بێت، هەر پارشێو بکات، چونکە خوا ڕەحمەتی خۆی ئەڕژێنێ و فریشتەکان ئەپاڕێنەوە بۆ پارشێوکەران.

کاتەکەی:

کاتی پارشێوکردن لە نیوەی شەوەوە دەست پێ ئەکات هەتا طلوعی فەجر، بەڵام دووا خستنی پەسەندە. لە زەیدی کوڕی ثابیتەوە ﷺ هاتووە فەرموویەتی: لەگەڵ پێغەمبەردا ﷺ پارشێومان کردووە و هەڵساوین بۆ نوێژی بەیانی. ووتم: ماوەی نێوانیان چەندە ئەبوو؟ فەرمووی: ئەوەندەی خوێندنی پەنجا ئایەت لە قورئان. (بوخاری و موسلیم گێڕاویانەتەوە).

لە عەمری کوڕی مەیمونەوە هاتووە ووتویەتی: یارەکانی پێغەمبەر ﷺ بە پەلەترین کەس بوون بۆ بەربانگ کردنەوە، و دوواکەوتوترین کەسێش بوون لە پارشێوکردندا. (بەیهەقی بە سەنەدێکی صەحیح گێڕاویەتەوە).

لە ئەبوذەری غیفارییەوە بە مەرفوعی ئەگێڕنەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (لا تَزَالُ أُمَّتِي بِخَيرٍ مَا عَجَّلُوا الفِطرَ وَأخَّرُوا السُّحورُ). واتە: ئوممەتی من هەتا بەردەوام زوو بەربانگ بکەنەوەو پارشێو دووا بخەن، لەسەر خێرن.

بەڵام لە سەنەدی ئەم حەدیسەدا سلیمانی کوڕی ئەبو عثمان هەیە کە مەجهولە.

گومان کردن لە طلوعی فەجر:

ئەگەر کەسێك گومانی بوو لە طلوعی فەجر بۆی هەیە بخوات و بخواتەوە، هەتا دڵنیا ئەبێت لە طلوع، وە نابێت بە گومان کار بکات، چونکە خوای گەورە کۆتایی هێنان بە خواردن و خواردنەوەی ڕۆژووگری لەو کاتەدا داناوە کە بۆی دەرکەوت طلوعی فەجرە، نەك بە گومان. وەك ئەفەرموویت: ﴿وَكُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ ٱلْخَيْطُ ٱلْأَبْيَضُ مِنَ

﴿ٱلۡخَيۡطِ ٱلۡأَسۡوَدِ مِنَ ٱلۡفَجۡرِۖ﴾ (البقرة/١٨٧). واتە: بخۆن و بخۆنەوە هەتا ڕشتەی سپی فەجر لە ڕشتەی ڕەشی شەو جیا ئەکەنەوە.

پیاوێك بە ئیبنوعەبباسی رضي الله عنه ووت: من کە هەڵئەسم بۆ پارشێو ئەخۆم و ئەخۆمەوە جا کاتێ گومانم هەبوو ڕۆژ بۆتەوە دەست هەڵئەگرم. ئیبنوعەبباس پێی فەرموو: دەست هەڵمەگرە هەتا دڵنیا ئەبیت کە ڕۆژ بۆتەوە.

ئەبوداوود ووتویەتی: ئەبوعبداللە (ئەحمەدی کوڕی حەنبەڵ) ووتویەتی: ئەگەر کەسێك گومانی هەبوو لەوەی ڕۆژ بۆتەوە با دەست لە خواردن و خواردنەوە هەڵنەگرێت هەتا دڵنیا ئەبێت ڕۆژ بۆتەوە.

ئەمەش مەزهەبی ئیبنوعەبباس و (عطاء) و ئەوزاعی و ئەحمەدە.

نەوەوی ووتویەتی: هاوەڵانی شافیعی یەك کەوتوون لە ڕێ دان بەو کەسەی دڵنیا نی یە لە ڕۆژ بوونەوە، کە دەست لە خواردن و خواردنەوە هەڵنەگرێت هەتا دڵنیا ئەبێت.

٢- پەلە کردن لەبەربانگ کردنەوە:

هەرکاتێك ساغ بۆوە کە ڕۆژ ئاوا بووە، موستەحەببە بە پەلە ڕۆژوو بشکێندرێت. لە سەهلی کوڕی سەهلەوە هاتووە کە پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم فەرموویەتی: (لا يَزالُ النَّاسُ بِخَيرٍ مَا عَجَّلُوا الفِطرَ) (رواه البخاري ومسلم). واتە: بەردەوام خەڵك لە خێردان مادام پەلە بکەن لە ڕۆژوو شکاندندا.

وە ئەبێ بە چەند دەنك خورمای تەڕ ڕۆژوو بشکێندرێت و تاك بێت، جا ئەگەر دەست نەکەوت بەئاو بیشکێنێت.

لە ئەنەسەوە رضي الله عنه هاتووە ووتویەتی: پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم پێش ئەوەی نوێژەکەی بکات بە خورمای ڕوطەب ڕۆژووەکەی ئەشکاند، جا ئەگەر روطەب نەبووایە بە خورمای ووشك، وە ئەگەر ئەویش نەبووایە چەند قومێك ئاوی ئەخواردەوە. (رواه أبوداود والحاكم وصححه والترمذي وحسنه).

لە سولەیمانی کوڕی عامیرەوە هاتووە کە پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم فەرموویەتی: (إذَا كَانَ أحَدُكُم صَائِماً فَليُفطِر على التَّمرِ، فَإن لَم يَجِدِ التَّمرَ فعلى المَاءِ، فَإنَّ المَاءَ طُهُورٌ) (رواه أحمد والترمذي وقال: حسن صحيح). واتە: ئەگەر کەسێك لە ئێوە بەڕۆژوو بێت با بە خورما بەربانگ بکاتەوە، جا ئەگەر خورمای دەست نەکەوت بە ئاو، چونکە ئاو پاك کەرەوەیە.

لەم حەدیسەدا بەڵگەی ئەوە هەیە کە موستەحەببە پێش کردنی نوێژی ئێوارە بەربانگ بکرێت، بەو شێوەیە، وە کاتێ لە نوێژ بۆوە خواردنی تەواو بخوات، بەڵام ئەگەر خواردنەکە ئامادە بوو ئەبێ پێش نوێژەکە دەست بکات بە نان خواردن. ئەنەس فەرموویەتی: پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم فەرموویەتی: (إذَا قُدِّمَ العَشَاءُ فَابدَؤا بِهِ قَبلَ صَلاةِ المَغرِبِ، ولا تَعجَلُوا عَن عَشَائِكُم). (رواه الشيخان). واتە: ئەگەر نانی ئێوارە ئامادە بوو دەست بکەن بە نان خواردن پێش نوێژی ئێوارە، وە پەلە مەکەن لە خواردنەکەتاندا.

٣- پارانەوە لەکاتی ڕۆژوو شکاندندا و کاتی بەڕۆژوو بوون:

ئیبنوماجە لە عبداللە ی کوڕی عەمری کوڕی عاصەوە ئەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (إنَّ للصَّائِمِ عِندَ فِطرِهِ دَعوةٌ مَا تُرَدُّ)[1]. واتە: بەڕاستی بۆ ڕۆژووان لە کاتی ڕۆژوو شکاندنەکەیدا پارانەوەیەك هەیە کە گەڕانەوەی نی یە و گیرا ئەبێت لای خوا.

عبداللە کاتێ ڕۆژووەکەی ئەشکاند ئەی ووت: (اللَّهُمَّ إنِّي أسألُكَ بِرَحمَتِكَ الَّتِي وَسِعَت كُلَّ شَيءٍ أن تَغفِرَ لِي) واتە: خوایە من داوات لێ ئەکەم بە ڕەحمەتی خۆت، ئەو ڕەحمەتەی هەموو شتێکی گرتۆتەوە کە لێم خۆش بی.

وە ثابتە کە پێغەمبەر ﷺ کاتێ بەربانگی ئەکردەوە ئەی فەرموو: (ذَهَبَ الظَّمَأُ وَابتَلَّتِ العُرُوقُ، وَثَبَتَ الأجرُ إن شَاءَ اللهُ تعالى). واتە: بەم ڕۆژوو شکاندنە تینوێتیمان نەما و دەمارەکان پاراو بوون، وە خوا بیەوێت پاداشمان سابت بووە.

بە مورسەلی ڕیوایەت کراوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (اللَّهُمَّ لَكَ صُمتُ وعلى رِزقِكَ أفطَرتُ). واتە: خوایە بۆ تۆ بەڕۆژوو بووم و لەسەر رزقی تۆ بەربانگم کردۆتەوە.

(ترمذي) بە سەنەدێکی حەسەن ئەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (ثَلاثَةٌ لاتُرَدُّ دَعوَتُهُم: الصَّائِمُ حتى يُفطِرَ، والإمَامُ العَادِلُ، وَالمَظلُومُ)[2]. واتە: سێ کەس دوعاکانیان گەڕانەوەی نی یە: ڕۆژووان هەتا ڕۆژووەکەی ئەشکێنێ، پێشەوای دادپەروەر و عادل، وە ستەم لێ کراو.

٤- وازهێنان لەوشتانەی لەگەڵ ڕۆژوودا ناگونجێن:

ڕۆژوو عیبادەتێکە لە ڕیزی ئەو شتانەی کە ئینسان لە خوا نزیك ئەخاتەوە، خوای گەورە بۆیە ڕۆژووی داناوە تاوەکو پەروەردەی نەفس بکات و لەسەر خێر ڕامی بێنێ، جا بۆیە پێویستە ڕۆژووان خۆی لەو کردەوانە بپارێزێت کە ڕۆژووەکەی کەل ئەکەن، بۆ ئەوەی سوودی تەواو لەو ڕۆژووە وەربگرێت، وە ئەو تەقوایەی دەست بکەوێت کە خوا باسی کردووە. لەم فەرموودەیەدا: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ﴾ (البقرة/١٨٣). واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە ڕۆژووتان لەسەر فەرز کرا، وەك چۆن لەسەر ئەوانەی پێش ئێوە فەرز کرا بەڵکو تەقواتان ببێت و خۆتان بپارێزن.

---

[1] دانەر بێ دەنگ بووە لەسەری و وای نیشان داوە کە صەحیح بێت، بەڵام واش نی یە چونکە لە سەنەدەکەیدا ئیسحاقی کوڕی (عبیداللە)ی مەدەنی تێدایە، ئەویش ناسراو نی یە، هەروەك (منذري) لە الترغیب دا ووتویەتی، وە هەر لەبەر ئەوەشە ئیبنوقەییم لە زاددا ئاماژەی بۆ زەعیفی ئەم حەدیسە کردووە، منیش ئەم حەدیسەم تەخریج کردووە و هەندێك بە درێژی باسم کردووە لە (التعليقات الجياد) دا پاشان لە (إرواء الغليل) دا بە ژمارە (٩٢١) (تمام المنة).

[2] کورتەی قسەی شێخ ئەوەیە: دانەر ئەو تەحسین کردنەی لە ترمذيیەوە وەرگرتووە بەڵام هیچ پەیوەندی نی یە لەنێوان تەحسین کردنی (ترمذي) و لەنێوان ئەم حەدیسەدا، چونکە جاری وا دەبێت حەدیس هەیە کە بە شاهیدەکانی لای (ترمذي) حەسەنە بەڵام خودی ئەو ئیسنادەی کە ئەم حەدیسەی لێ هاتووە حەسەن نی یە، جا زانایان بە حەدیسی ئاوها ئەڵێن: (صحيح لغيره). جا وورد بەرەوە ئێنجا حەدیسەکە کەسێکی تێدایە کە مەجهولە و نەناسراوە، وە منیش لە (الضعيفة) دا تەخریجم کردووە بە ژمارە (١٣٥٨) و باسی ئەوەشم کردووە کە بەرهەڵستی حەدیسی صەحیحی تر ئەکات کە لە (الصحيحة) دا هاتووە بە ژمارە (٥٩٦).

بەڕۆژوو بوون تەنها ئەوە نییە خۆ بگریتەوە لە خواردن و خواردنەوە، بەڵکو خۆگرتنەوەیە لە خواردن و خواردنەوە و هەرچی خوا قەدەغەی کردووە.

لە ئەبوهورەیرەوە هاتووە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (لَيسَ الصِّيَامُ مِنَ الأكلِ وَالشُّربِ، وَإنَّما الصِّيَامُ مِنَ اللَّغوِ وَالرَّفَثِ، فَإن سَابَّكَ أحَدٌ، أو جَهِلَ عَلَيكَ، فَقُل: إنِّي صَائِمٌ إنِّي صَائِمٌ). (رواه ابن خزيمة وابن حبان والحاكم وقال: صحيح على شرط مسلم). واتە: بەڕۆژوو بوون تەنها خۆگرتنەوە نییە لە خواردن و خواردنەوە، بەڵکو خۆ گرتنەوەیە لە قسەی خراپ و جوێندان، وە ئەگەر کەسێك جوێنی پێ دایت یا بەرانبەرت هەڵە و نەزانی کرد، تۆ بڵێ: من بەڕۆژووم، من بەڕۆژووم.

جەماعەت جگە لە موسلیم ئەگێڕنەوە لە ئەبوهورەیرەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (مَن لَم يَدَع قَولَ الزُّورِ وَالعَمَلَ بِهِ فَلَيسَ للهِ حَاجَةٌ فِي أن يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ). واتە: هەرکەس واز لە بوختان و قسەی درۆو کردەوە پێ کردنی نەهێنێ خوا پێویستی بە وازهێنانی ئەو لە خواردن و خواردنەوەکەی نییە. (واتە: خوا ڕۆژووەکەی لێ وەرناگرێت).

هەر لە ئەبوهورەیرەوە هاتووە: پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (رُبَّ صَائِمٍ لَيسَ لَهُ مِن صِيَامِهِ إلا الجُوعُ، وَرُبَّ قَائِمٍ لَيسَ لَهُ مِن قِيَامِهِ إلا السَّهَرُ). (رواه النسائي وابن ماجه والحاكم وقال: صحيح على شرط البخاري) واتە: زۆر ڕۆژووان هەیە لە برسێتی بەو لاوە هیچی بۆ نامێنێتەوە، وە زۆر شەونوێژکەریش هەیە لە بێ خەوی بەو لاوە هیچی بۆ نامێنێتەوە.

٥- سیواك كردن:

پەسەندە بۆ ڕۆژووان سیواك بكات، جا لە سەرەتای ڕۆژەوە بێت یا لە كۆتایی ڕۆژ دابێت وەك یەكە. (ترمذي)

ئەڵێت: شافیعی بە خراپی نە ئەزانی لەسەرەتا و كۆتایی ڕۆژدا سیواك بكرێت.

پێغەمبەر ﷺ بەڕۆژوو بووە و سیواكیشی كردووە، وە ئەمە لە پێشەوە باس كراوە، جا بۆی بگەڕێرەوە.

٦- سەخاوەت و قورئان خوێندن:

قورئان خوێندن و سەخاوەت هەموو كاتێك پەسەندە، بەڵام لە ڕەمەزاندا زۆرتر جەختی لەسەر ئەكرێ.

بوخاری لە ئیبنوعەبباسەوە ﷺ ئەگێڕێتەوە فەرمویەتی: پێغەمبەر ﷺ سەخیترین كەس بووە، بەڵام لە ڕەمەزاندا زۆرتر سەخی بووە كاتێ جوبرائیل ئەهات بۆ لای، وە هەموو شەوێك ئەهاتە لای و قورئانی لەگەڵدا ئەخوێند، وە پێغەمبەر ﷺ لە خێركردن و بەخشیندا لە با خێراتر بوو.

٧- تێكۆشان لە خوا پەرەستیدا لە دە ڕۆژی دوایی ڕەمەزاندا:

١- بوخاری و موسلیم لە عائیشەوە ئەگێڕنەوە كە پێغەمبەر ﷺ كاتێ ئەگەیشتە دە ڕۆژی دوایی ڕەمەزان شەوانی زیندو ئەكردەوە بە عیبادەت و خێزانەكانی هەڵئەساند و بەندوخێنی توند ئەكرد.

لە ریوایەتێكی موسلیمدا هاتووە: پێغەمبەر ﷺ لەو دە ڕۆژانەدا ئەوەندە تێ ئەكۆشا كە لە غەیری ئەو دە ڕۆژانە ئەوەندە تێ نەئەكۆشا.

(ترمذي) ئەگێڕێتەوەو بە صەحیحی داناوە لە عەلییەوە ﷺ فەرمویەتی: پێغەمبەر ﷺ خێزانەكانیشی لە دە ڕۆژی ئاخری ڕەمەزاندا هەڵئەساند و بەندوخێنی توند ئەكرد.

سایتی بەهەشت

www.ba8.org